

4/8

VÄSTTYSKLANDS PROBLEM: De politiska partierna

Den som sett den tyska riksdagen i funktion under Weimarrepublikens första år och nu besöker den västtyska förbundsdagen i Bonn blir förvånad över de stora likheterna efter så många skiftande öden. Endast tre av de gamla partinamn är kvar bland de tio partierna — socialdemokrater, kommunister, center —, och av de gamla medlemmarna återfinns blott en enda, den 75-åriga Paul Löbe från Berlin. Men inte blott de yttre arrangemangen, med regeringsmedlemmarna på en tribun vid talmannens sida och partierna grupperade i halvcirkel från höger till vänster, är desamma; stämningen och uppträdandet påminner om Berlin för bortåt trettio år sedan. Det är inte den svenska riksdagens vänliga slöhet, inte ordningen i USA:s kongress, där det tar tio minuter att få klart för sig vem som har ordet, inte det vilda larmet i den franska kammaren; det är ett slags organiserad och disciplinerad hetsighet som utmärker den tyska representationen. Partierna applåderar, ropar och skattar på en gång energiskt, måttligt och taktfast. Då Adenauer ser-

en liberal kvickhet roar endast liberaler och, i mindre grad, de allierade i regeringsblocket; de uttryck för missnöje som i protokollet kallas "tillrop" och "oro" är lika noggrant politiskt ransonerade. Om man för den svenska riksdagens del klagar över kamaraderi och beskedlighet, blir bönhörelsen här över hövan stor. Intrycket är snarare av förberedelse till öppen strid än av beredskap till förhandlingar och kompromisser.

Men betydelsen av denna hätskhet i stunden mellan partierna och denna starka sammanhållning inom partierna får inte överskattas. Hätskheten, tendensen att överdriva mot-sättningarna, att betrakta partierna som företrädare för skilda världsåskådningar, är gemensam för fransk och tysk parlamentarism och innebär, därom finns intet tvivel, en svaghet i förhållande till engelsk och nordisk politik. Adenauer och Schumacher följer traditionen från Bismarck, Windthorst, Richter och Bebel. Aggressiviteten utesluter inte samarbete, det klargörs bäst av att alla de större tyska partierna bildar regeringskoalitioner antingen i förbundet eller i delstaterna. Sammanhållningen inom partierna är likaså tysk tradition, möjligen uppkommen under kejsartiden, då det inför en övermäktig oparlamentarisk regering var särskilt angeläget för partierna att förete en obruten front. I vardagslag är olägenheten av denna ordning med många, ivrigt kämpande och trots inre divergenser starkt disciplinerade partier inte stor; faran uppstår då det gäller att samarbeta i en kritisk situation.

Ur vissa synpunkter ter sig förutsättningarna för den gemenskap över partierna som demokratin kräver större än

Carlo Schmidt, Schumachers närmaste man.

någonsin förr i Tysklands historia. Alla partier av någon betydelse är ense på vissa grundläggande punkter. Med nederlaget, landförlusterna och ockupationen följer att man har ett gemensamt mål i ett enat och fritt Tyskland. Med avvisandet av kommunismen och med beroendet av Västern följer att man vill verka för en väst-europeisk enhet, en federation av demokratierna; denna tanke har kanske ingenstades så många och övertygade anhängare som i Tyskland, och den framförs i alla större partiers program. Man strider visserligen om centralism och federalism, men i fråga om själva statsformen — den parlamentariska demokratin — råder praktiskt taget enighet. Det finns intet stort parti som — liksom de tysknationella och kommunisterna efter första världskriget — siktar till en omvälvning av själva regimen; de klart författningstroga partierna har en ojämförligt starkare ställning nu än för trettio år sedan.

*

Nedan angäs partierna i för-

bundsdagen, med antal mandat och procentuell andel av väljarkåren vid 1949 års val; re-

Heinrich Peter Hellwege, Tyska partiets ledare.

presentanterna för Berlin, som saknar rösträtt, är inte medräknade.

Partier	Mand.	Proc. välj.
Kristligt-demokratiska unionen (CDU)	140	31
Socialdemokrat. (SPD)	131	29,2
Fria demokratiska partiet-liberaler (FDP)	52	11,9
Tyska partiet (DP)	17	4
Bayernpartiet (BP)	17	4,2
Kommunisterna (KPD) ...	15	5,7
Ekonomiska återuppbyggnadspartiet (WAV)	12	2,9
Centern	10	3,1
Övriga	8	8
S:a 402		100

Regeringskoalitionen i förbundet (CDU, FDP, DP) förfogar alltså över en rätt knapp majoritet, 209 röster av 402.

Vid ett försök att karaktärisera dessa partier bör först uppmärksammas att medan de tre större är klara rikspartier — med ett generellt program och spridning över hela landet —, är flertalet av de mindre utpräglat delstatliga partier, vilkas spridning är och i vissa fall på grund av programmets natur måste vara starkt lokalt begränsad. Främst gäller detta Tyska partiet och Bayernpartiet. Tyska partiet är ett klart konservativt, partikularistiskt (federalistiskt) och protestantiskt parti. Det räknar sina anor från det tysk-hannoveranska eller welfiska parti som efter Hannovers införlivande med Preussen 1866 bildades i reaktion mot den preussiska politiken. Tolv av partiets representanter kommer också från Niedersachsen, de övriga från Schleswig-Holstein, Bremen och Hamburg; en f. d. medlem av partiet, Wolfgang Hedler, har i Schleswig-Holstein fört en nazistiskt färgad pro-

Franz Blücher, vicekansler. FDP.

verar en av sina spetsiga formuleringar eller Schumacher samlar sig till ett ryttande i stor stil dånar applåderna eller ropet "mycket bra" som en kör från partivännerna, medan de andra verkar helt ointresserade;

paganda, men partiet har helt tagit avstånd från hans grupp. Bayernpartiet är likaså konservativt och federalistiskt, men katolskt och med sympatier för det gamla Wittelsbachska kungahuset som symbol för parollen "Bayern åt bayrarna"; det är självfallet företrätt endast i Bayern. Detsamma gäller Ekonomiska återuppbyggnadspartiet, som särskilt appellerat till de i Bayern relativt talrika flyktingarna och vars ledare, Alfred Loritz, anslagit om nazismen erinrande tongångar. Centern, efterföljare till det centerparti som under kejsardömet och Weimarrepublikens ofta bildade tungan på vågen, är ett på en gång katolskt och radikalt parti, med sitt fäste bland arbetarna i Ruhr; alla dess representanter i förbundsdagen kommer från Nordrhein-Westfalen, där partiet, liksom i Niedersachsen, samarbetat med CDU och socialdemokraterna i regeringen. Kommunisterna behöver ingen presentation; det skall blott nämnas att tio av partiets femton mandat stannar från Nordrhein-Westfalen, där de i juni hållna lantdagsvalen resulterade i ett katastrofalt kommunistiskt nederlag.

Den bestående ordningen, konstitutionell och ekonomiskt-socialt, företrädes främst av CDU. Genom sin religiösa betoning kan partiet sägas anknyta till det gamla centerpartiet, men det märkliga är att man lyckats i en organisation sammanföra katolska och protestantiska väljare; även om de förra är i avgjord majoritet, röstar med all säkerhet hundratusentals protestantiska valmän med partiet, det visar exempelvis siffrorna från Schleswig-Holstein. Den religiösa bindningen möjliggör samverkan mellan skilda socialgrupper, från företagare, ämbetsmän, "anställda" och bönder till arbetarna i de katolska fackföreningarna. Partiet är mot socialisering, men arbetar, särskilt vad vänsterflygeln under ministerpresident Arnold i Nordrhein-Westfalen beträffar, för utvidgad ekonomisk demo-

krati i form av ökat inflytande för arbetarna på företagets ledning. Inom delstaterna är kravet på religiös undervisning i särskilda konfessionella skolor en huvudsak. Många anser att en klyvning av partiet vore naturligt och att de mera radikala jämte socialdemokraterna och centern skulle kunna uppbära en handlingsduglig regering, men sammanhållningen inom CDU i förbundsdagen är god, trots bristen på enhetlighet; federalismen ger den rörelsefrihet som behövs.

De fria demokraterna kan kännetecknas som liberaler, men deras liberalism liknar mera den halvt konservativa gammalliberalism som präglar motsvarande riktningar inom t. ex. Italien och Belgien än den nyliberalism som helt brutit igenom i England och de nordiska länderna. I fråga om statskicket önskar en tongivande riktning inom partiet en starkare centralmakt jämte en utvidgad kommunal självstyrelse; hela partiet är mot socialisering, står kritiskt till all statskontroll och till ekonomisk demokrati; när det gäller skolväsendet har man däremot ofta samverkat med socialdemokraterna mot CDU. Även inom FDP finns skilda riktningar, å ena sidan kulturliberaler som förbundspresidenten Heuss, för vilka den politiska och kulturella friheten är det väsentliga, å andra sidan företagare och affärsmän, som i liberalismen ser ett värn mot statskontroll och planhushållning. I vicekanslern Franz Blücher har partiet en framstående ledare och förmedlare.

Den tyska socialdemokratin har kommit långt från Kautskys och Bebels doktrinära marxism; Bernsteins revisionism har segrat så totalt att dessa gamla stridsfrågor nu är nästan bortglömda. Partiet kräver större inflytande för arbetarna inom företagen, successiv socialisering av nyckelindustrier, särskilt inom den tunga industrin, och utvidgad planhushållning över huvud, men den materialistiska historieuppfattningen och klasskampsläran i deras ursprungliga former avvisas, och partiet förklarar sig vilja gynna de mellanklasser — småbrukare, handlande, hantverkare — vilkas försvinnande för femtio år sedan var en huvudpunkt i den socialistiska läran. Under Schumachers ledning har partiet blivit ett organ för nationell opposition likaväl som ett socialt reformparti. "Liksom demokratin inte är säkrad utan människornas ekonomiska frigörelse, är den

Karl Arnold, ledare av CDU

omöjlig utan att folket har nationell frihet. Men den tyska socialdemokratin vet att tiden av obegränsad suveränitet för de enskilda staterna är förbi. Den tyska socialdemokratin vill arbeta för Europas förenade stater." På detta sätt förenar partiet nationella syften med internationalism.

Dessa antydningar visar hur väsentligt den partipolitiska situationen förändrats sedan Weimartiden (före krisen 1930—1933) och att förändringarna från demokratisk synpunkt innebär en utomordentlig förbättring. De socialistiska partierna är tillsammans ungefär lika starka som på 1920-talet — då deras andel av valmanskåren var 35—40 procent —, men dels har kommunismen starkt försvagats, dels har socialdemokratin utvecklats i moderat riktning och med än större bestämdhet än förr tagit avstånd från all samverkan med det kommunistiska partiet. Medan den borgerliga majoriteten för omkring tjugufem år sedan var uppdelad på fyra stora partier — tysk-nationella, tyska folkpartiet, centern och demokraterna —, har den nu koncentrerats på två partier, av vilka CDU närmast motsvarar centern och FDP kan sägas vara en korsning mellan tyska folkpartiet och demokraterna; dessa två partier är alltså klart demokratiskt inriktade, i motsats till det tysknationella partiet och en stark riktning inom tyska folkpartiet. I jämförelse med Weimarrepublikens företer 1950 års Västtyskland en samling mot mitten, mot demokratin, och de extrema partiernas

nedsjunkande till småpartier utan större inflytande.

Samtidigt är det tydligt att de för partibildningen bestämmande faktorerna i stort sett förblivit desamma. Den ekonomiskt-sociala faktorn är den mest framträdande; flertalet industriarbetare går nu som förr till socialismen, medan bönder och medelklass alldeles övervägande röstar borgerligt. Men den religiösa bindningen är också väsentlig, den utgör ett bestämt hinder för en socialistisk majoritet; de marginalgrupper bland arbetare och anställda som skulle behövas för en sådan majoritet röstar med CDU. Härtill kommer andra partibildande faktorer, bäst exemplifierade av Tyska partiet och Bayernpartiet. Det bör tilläggas att könsskillnaden under de senaste åren, liksom tidigare, visat sig ha stor betydelse; CDU får, enligt spridda undersökningar från 1946, 1947 och 1950, proportionsvis ett vida större antal kvinnliga väljare än de andra partierna, särskilt socialdemokraterna, och den kvinnliga rösträtten har alltså än en gång konstaterats vara en konservativ garanti.

Det sägs ofta i Västtyskland efter kriget — liksom det sades för trettio år sedan — att proletariseringen, inflationen och omvälvningarna sopat bort sociala och ekonomiska skillnader. Redan det nu sagda klargör att det här är fråga om en tanklös fraseologi. Tyskarna är fattiga, men de ekonomiska skillnaderna är likväl markerade, och de spelar, liksom de mera svårbestämbara skillnaderna i prestige-känsla, traditionell miljö och social ambition, en avgörande roll för den partipolitiska strukturen. Några undersökningar som i detalj belyser hithörande frågor har såvitt beaktat ännu inte gjorts.

*

Till slut några allmänna, till sin natur högst subjektiva intryck från samtal med tyska politiker, publicister och vetenskapsmän. Ett sådant intryck är förvåning över att detta folk, efter tolv års ohygglig diktatur och sex års förödande krig, inom de länge förföljda eller undertryckta grupper som bekämpade eller i varje fall inte stödde nazismen, kunnat finna en politisk och intellektuell elit av sådan kvalitet. De män som styr förbundet och delstaterna — vare sig kristliga demokrater, liberaler eller socialdemokrater — är sannerligen inte några ur katastrofen uppdykande äventyrare och oduglingar; de kan i saklighet, skärpa och överblick mäta sig med den styrande klassen i andra demokratier. Ofta får man, och inte minst inom socialdemokratin, en känsla av ett härdat mod och en över alla växlande öden stående inre kraft som är och måste vara sällsynta inom mindre hårt prövade folk.

Lidelsen för politisk frihet har hos denna elit eldats av insikten och erfarenheten. Många år har man levat un-

der ett tyranni; knappt har detta fallit samman förrän faran av ett nytt tyranni blir ett alltmer aktuellt hot. Minnet av Hitler ökar fruktan, men stärker också motståndskraften inför Stalin. Liksom de av den tyska ockupationen drabbade folken har tyskarna själva, och kanske i än högre grad, lärt sig frihetens värde.

"Läget är hopplöst, men inte allvarligt", yttrade en tysk politiker under ett samtal. På frågan vad han menade blev svaret att om man månad efter månad väntat att bli hängd följande morgon, kunde en situation, hur förtvivlad den än tedde sig, inte verka "allvarlig", inte verka ohjälplig, så länge livet fanns i behåll. Något av detta "trots allt", av beslutssamhet att hålla ut till det sista, av resignation och mod, av känsla att det egna jaget alltid har reserver, utmärker eliten av de styrande och av de styrda. Inför försöket att i dagens läge skapa en tysk demokrati kan man känna tvivel eller misströstan, men man kan inte undgå att känna respekt.

Herbert Tingsten

(Föregående artiklar i den nu avslutade serien var införda 16, 19, 21, 23 och 28 juli samt 1 augusti.)

D • N

6/8 1950

Samling kring försvaret

Den debatt som uppstått i försvarsfrågan på grund av Koreakriget och den ökade risken för ett allmänt krig lider av en viss oklarhet. Å ena sidan talas om behovet av reformer på lång sikt, reformer som i och för sig kan vara väl motiverade, men som inte rimligen får någon som helst betydelse i det speciella läge från vilket debatten utgår. Å andra sidan talas om skärpt beredskap, varmed i regel brukar menas omedelbart inkallande av förband till särskilt utsatta platser eller rent av en partiell mobilisering; dylika åtgärder kanske snart kan behövas, men för dagen ter de sig inte nödvändiga. Vad det nu gäller synes närmast vara en tredje sak, och därom torde också flertalet deltagare i debatten i grunden vara ense: att inom en mycket kort tid, högst några månader, fylla de luckor, avhjälpa de brister som är mest påtagliga och kännbara och där åtgärder av vikt hinner vidtas på så kort sikt.

Alla lär vara ense om att en sådan snabbrevision inte bör hindras av hänsyn till kostnader (rätteligen: en tidsförskjutning av kostnader) som måste bli obetydliga i förhållande till vår

samlade försvarsbörda och som är försvinnande små i jämförelse med de risker det här gäller. Den naturliga vägen synes vara att hos de ledande militärerna begära de upplysningar och förslag som behövs, och omedelbart behövs, och att låta ledande politiker från alla demokratiska partier granska vad som framkommer och så långt möjligt enas om vad som bör göras; behövs ett riksdagsbeslut, borde detta, sedan väl samförstånd mellan partiledningarna uppnåtts, kunna åvägabringas på mycket kort tid.

En på detta sätt begränsad undersökning borde kunna leda till åtminstone ett respektabelt minimum av enighet; det är knappast att befara att partitaktiska synpunkter eller mera allmänna åsiktsdivergenser skall visa sig vara överkomliga hinder, då alla inser behovet av att handla och att handla raskt. Möjligen blir valstriden lidande på denna borgfred i en speciell fråga, men både partiledningar och väljare bör kunna ta detta med jämmod; här gäller det dock ting inför vilka alla i egentlig mening inrikespolitiska spörsmål framstår som oväsentliga.